

NOUL COD CIVIL. PLATA - PRINCIPALUL MOD DE STINGERE A OBLIGAȚIEI

Gabriel Țița-Nicolescu

1. Considerații introductive. Plata este definită, așadar, ca fiind acțiunea prin care debitorul unei obligații își îndeplinește această obligație prin executarea de bună-voie a prestației datorate. Rezultă de aici condiția esențială a plății, și anume existența unei *datorii*, cerință impusă de lege pentru că aceasta stă la baza noțiunii despre care discutăm în acest material. Pe care de consecință, plata nu este valabilă dacă s-a efectuat, din eroare, fără să existe vreo datorie¹, urmând a fi întotdeauna restituită de către creditor (cu excepția obligațiilor naturale, care au fost executate de bună-voie); această obligație de restituire poartă numele de *plata lucrului nedatorat* și constituie un izvor distinct de obligații, făcând obiectul unei materii diferite de instituția contractului ca izvor de obligații, întrucât plata nedatorată (reglementată de art. 1.341-1.344 NCC) este un *fact juridic licit*, alături de gestiunea de afaceri și îmbogățirea fără justă cauză.

Prin plată se înțelege atât remiterea unei sume de bani (sensul strict al noțiunii), cât și executarea oricărei alte prestații care constituie obiectul însuși al obligației (sensul larg al noțiunii). Cu titlu de exemplu, într-un contract de vânzare, folosim sensul larg al noțiunii de plată, atât atunci când ne referim la plata prețului bunului de către cumpărător, cât și atunci când ne referim la transmiterea bunului de către vânzător, iar într-un contract de locațiune, plata reprezintă chiria ce trebuie plătită de locatar, dar și obligația esențială a locatorului de a asigura locatarului folosința liniștită și utilă a bunului închiriat; chiar și în contractele unilaterale, cum ar fi, de pildă, în contractul de comodat, plata obligației asumate de către comodatatar se face prin restituirea bunului către comodant, dar și prin

¹ Observăm o mică diferență între vechea reglementare legală și actualul cod civil în ceea ce privește condiția esențială a plății. Astfel, art. 1.092 Cod civil 1864 preciza expres că ceea ce s-a plătit fără să fie debit este supus repetițiunii, chestiune care nu mai este reluată de art. 1.470 NCC. Nu înțelegem de ce nu s-a menținut, cu caracter de principiu, obligația de restituire a plății efectuate fără existența unui debit, cu atât mai mult cu cât textul legal corespunzător din sursa noastră principală de inspirație, este cât se poate de clar (sublinierile ne aparțin): „Every payment presupposes an obligation; what has been paid where there is no obligation **may be recovered**. Recovery is not admitted, however, in the case of natural obligations that have been voluntarily paid” (art. 1.554 C.C.Q.).

îndeplinirea exactă a obligației sale legale de se îngriji de bunul primit în comodat. Debitorul trebuie să facă, potrivit legii, toate demersurile necesare pentru plata obligației asumate (în sensul larg al noțiunii), inclusiv să suporte cheltuielile în lipsă de stipulație contrară.

În Codul civil Quebec, plata este primul capitol din titlul referitor la executarea obligațiilor, ca și în Codul nostru civil. Aproape toată reglementarea noastră urmează fidel dispozițiile legii canadiene, însă câteva influențe, unele dintre acestea importante, provin și din codificarea frecvent folosită ca sursă de inspirație în materie de drept contractual, și anume *Principiile Dreptului European al Contractelor* (PECL).

2. Subiectele plății

2.1. Precizări prealabile. O primă chestiune importantă de clarificat este, în această materie, problema legată de subiectele plății, mai exact, lămurirea aspectelor legate de persoana care trebuie să efectueze plata și, respectiv, de persoana care trebuie să primească plata. Termenii folosiți strict în materia instituției juridice a plății, ca mod de stingere a obligațiilor, sunt *solvens*, respectiv *accipiens*.

În limbajul juridic însă, termenii frecvent și corect uzitați sunt cei de *debitor* și *creditor*, pe care-i preferăm și noi, întrucât îi întâlnim și în alte domenii, cum ar fi în economie sau în contabilitate.

Câteva precizări trebuie făcute din acest punct de vedere.

2.2. Cine poate face plata. Legea stabilește, cu caracter de principiu, faptul că plata poate fi făcută de orice persoană, chiar dacă este un terț în raport cu acea obligație; cu alte cuvinte, reținem că *orice* persoană poate face plata.

Așadar, în primul rând, plata poate fi făcută de către *debitor* dar, în aceeași măsură, plata poate fi făcută și de către alte persoane obligate *alături* de către debitor, cum ar fi, de pildă, de către un codebitor, de către fidejutor sau de către garanții reali ai debitorului. Plata poate fi făcută, de asemenea, și de persoanele care un *interes* de a plăti în locul debitorului, cum ar fi, de pildă, în cazurile exprese de subrogație legală, dar, în aceeași măsură, plata poate fi făcută și de către o persoană *neinteresată*, cum ar fi în cazul subrogației consimțite de creditor.

Prin excepție, există trei situații posibile în care plata poate fi făcută *numai* de către debitor, și anume atunci când:

- Natura obligației impune executarea plății de către debitor; este vorba despre cazul obligațiilor *intuitu personae*, adică al convențiilor încheiate strict în considerarea persoanei cu care s-a contractat. De pildă, un contract de editare a unei opere literare poate fi executat prin plată doar de către autorul operei (numai acesta fiind cel care poate preda manuscrisul editurii) sau un contract de realizare a unei opere de artă (pictură, sculptură), care a avut ca temei esențial tocmai calitățile artistice ale artistului, ori, în fine, contractul de asistență juridică, prin care

avocatul, personal, se obligă să își îndeplinească obligațiile (serviciile sale pot fi însă prestate și de către un alt avocat, prin substituire, atunci când clientul și-a dat acordul) etc.;

- Părțile au prevăzut expres în contract că plata poate fi făcută numai de către debitor;

- Debitorul l-a încunostințat pe creditor, înainte de momentul plății, despre faptul că se opune la plata făcută de un terț. Este posibil ca debitorul să nu fie de acord, din anumite motive, ca plata să fie făcută de un terț, lucru firesc de altfel, având în vedere că debitorul este cel obligat la plată; în acest caz, dacă obligația nu este *intuitu personae* și nici contractul nu prevede că plata poate fi făcută doar de debitor, debitorul va trebui să-l notifice în scris pe creditor despre acest lucru. Totuși, și în acest caz, creditorul va avea dreptul să primească plata, atunci când neprimirea plății l-ar prejudicia.

Așadar, ca principiu, cu cele trei excepții arătate, creditorul este *obligat* să primească plata făcută de un terț; în cazul în care refuză, terțul plătitor va putea uza, ca orice debitor, de procedura prevăzută de lege, în sensul ca îl va putea pune în întârziere pe creditor (art. 1.510 NCC), după care va putea face oferta de plată urmată de consemnațiune prin executorul judecătoresc sau în fața instanței (art. 1.005 și urm. NCC).

În fine, cu privire la persoanele care pot efectua plata, mai precizăm că cel care plătește trebuie să aibă capacitate la data plății; cu toate acestea, debitorul care a executat prestația datorată nu poate cere restituirea invocând incapacitatea sa la data executării.

2.3. Cine poate primi plata. Dacă orice persoană are dreptul de a efectua plata în locul debitorului, chiar fără a justifica un interes, nu același lucru se poate spune despre creditor. Vom lămuri aici aspectele legate de persoana care poate primi plata.

Evident, cu caracter de principiu, plata trebuie făcută creditorului, reprezentantului său (legal sau convențional), persoanei indicate de acesta ori persoanei autorizate de instanță să o primească. În primul rând, creditorul este îndreptățit la plata. Apoi, moștenitorii creditorului, tutorele creditorului, mandatarul creditorului pot primi plata. În fine, instanța poate desemna o persoană să primească plata, cum este, de pildă, cazul popririi.

În mod excepțional, în cazul în care plata este făcută unui *terț*, adică unei alte persoane decât creditorul, aceasta este valabilă, debitorul fiind liberat, prin urmare, de obligație doar în următoarele situații:

- atunci când este ratificată de către creditor; într-un astfel de caz, ratificarea atrage calitatea de mandatar al creditorului, însă este necesar ca ratificarea să fie expresă și să nu fie pusă la îndoială;

- dacă cel care a primit plata devine ulterior titularul creanței; de pildă, în cazul cesiunii de creanță, dacă cesionarul sau dobânditorul creanței primește plata,

datoria se stinge (în acest caz, valabilitatea plății este supusă unei condiții suspensive);

– atunci când a fost făcută celui care a pretins plata în baza unei chitanțe liberatorii semnate de creditor; această ipoteză este menită să-l protejeze pe debitor, care, de bună-credință fiind, a primit, în schimbul plății, o chitanță eliberată de creditor, plata fiind valabilă, în privința debitorului, chiar dacă, ulterior, chitanța se dovedește a nu fi valabilă (fiind aplicabil și principiul aparenței în drept);

– atunci când plata profită creditorului; practic, creditorul are posibilitatea legală de a considera că plata făcută unui terț este și în alte situații valabilă decât în cele menționate mai sus, adică atunci când îi profită acestuia, de pildă, atunci când se plătește unei persoane terțe care avea o creanță față de adevăratul creditor;

– când plata este făcută unui creditor aparent, cum ar fi cazul în care se plătește unui cesionar care a dobândit creanța în temeiul unui contract de cesiune ulterior anulat; potrivit legii, plata făcută cu bună-credință unui creditor aparent este valabilă, chiar dacă ulterior se stabilește că acesta nu era adevăratul creditor (creditorul aparent este ținut însă să restituie adevăratului creditor plata primită, potrivit regulilor stabilite pentru restituirea prestațiilor).

Cel care primește plata – fie el creditor sau terță persoană, după precizările făcute – trebuie să aibă capacitate deplină de exercițiu. Plata făcută unui creditor care este incapabil de a o primi nu liberează pe debitor decât în măsura în care profită creditorului.

3. Diligența cerută în executarea obligațiilor prin plată. Cel mai controversat aspect legat de condițiile plății îl reprezintă diligența pe care trebuie să o manifeste debitorul cu privire la plata efectuată. Din fericire, actuala reglementare (art. 1.480 NCC) reglementează expres (însă totuși, inevitabil, în termeni interpretabili), din acest punct de vedere, modul de apreciere a obligațiilor asumate de către debitor, în sensul că acesta este ținut să își execute obligațiile cu diligența pe care un *bun proprietar* o depune în administrarea bunurilor sale, afară de cazul în care prin lege sau prin contract s-ar dispune altfel, instituind, de asemenea, o diligență „specială” de care trebuie să dea dovadă profesionistul.

O primă observație importantă este aceea că întinderea plății ce trebuie efectuată de către debitor se face, așa cum am arătat deja, prin referire la noțiunea mai largă de *obligație*; obligația – *lato sensu* – trebuie executată cu diligența unui bun proprietar, și nu doar plata unei sume de bani (*stricto sensu*), concept mai puțin cuprinzător. Din această clarificare a domeniului de aplicare decurg, în mod automat, o serie întreagă de consecințe juridice și reguli aplicabile.

Apoi, reținem regula generală expresă – chiar dacă oarecum ambiguă – potrivit căreia debitorul trebuie să acționeze ca un bun proprietar în cazul executării oricărei obligații contractuale, dar și regula specială de „cuantificare” a atitudinii debitorului în cazul unor obligații inerente unei activități profesionale, caz în care diligența se apreciază ținând seama de natura activității exercitate.

Observăm, aşadar, aici două situații posibile, pe care le putem deduce din dispozițiile legale actuale ca fiind stabilite în funcție de gradul de apreciere concretă a obligației asumate:

- Diligența cerută unui *bun proprietar* (regula) sau diligența pe care debitorul ar manifesta-o în propriile sale afaceri sau în păstrarea propriilor sale bunuri. Se pot lua, de pildă, ca etalon de raportare, aplicațiile practice legale, cum ar fi diligența pe care trebuie să o manifeste mandatarul într-un contract de mandat, sau, în dreptul societar, obligația membrilor organelor de administrare ale unei persoane juridice de a acționa exclusiv în interesul acesteia, cu prudența și diligența cerute unui bun proprietar.

- Diligența cerută unui *profesionist* (excepția), o prudență și diligență specială, pe care trebuie să o manifeste, de pildă, depozitarul remunerat pentru depozit, depozitarul profesionist ori depozitarul căruia i s-a permis să se folosească de bunul depozitat.

Legea mai face și o altă delimitare importantă între două tipuri de obligații despre care am vorbit și la capitolul privind clasificarea obligațiilor, unde, ne reamintim, una dintre clasificările importante se făcea între obligații de *mijloace* și obligații de *rezultat*. Actualul Cod civil reglementează în mod expres cele două categorii de obligații, oferind, cu caracter conceptual, trăsăturile definitorii ale acestora, precum și criteriile suplimentare de delimitare ce pot fi aplicate în cele două situații. Esența și scopul delimitării celor două categorii de obligații este tocmai instituirea unui element mai concret pentru aprecierea și individualizarea diligenței pe care trebuie să o manifeste, într-un caz dat, debitorul, în executarea unei obligații.

Obligațiile de rezultat sunt cele în temeiul cărora debitorul este ținut să procure creditorului rezultatul promis, iar obligațiile de mijloace sunt cele în temeiul cărora debitorul este ținut să folosească toate mijloacele necesare pentru atingerea rezultatului promis. Obligațiile de rezultat reprezintă (și ar trebui să reprezinte) *regula* în materia dreptului contractual. În schimb, obligațiile de mijloace ar trebui să constituie *excepția*, întrucât vorbim doar despre o îndatorire de diligență abstractă asumată de către debitor, ceea ce înseamnă că, potrivit sensului dat de Dicționarul explicativ al limbii române, acesta trebuie să-și dea toată sânguința, toată silința pentru a atinge un anumit rezultat; neatingerea rezultatului nu atrage de drept răspunderea debitorului, întrucât acesta nu este prezumat a fi în culpă pentru neexecutarea obligației.

Uneori este foarte simplu de stabilit dacă legea instituie în sarcina unei persoane o obligație de mijloace sau, dimpotrivă, o obligație de rezultat. De pildă, constituie o obligație de mijloace activitățile desfășurate de persoanele care exercită profesii autorizate sau liberale sau obligațiile asumate în contractul de transport cu titlu gratuit, care atrag pentru transportator, în principiu, doar o obligație de prudență și diligență [art. 1.958 alin. (2) NCC]. Alteori însă, este mai complicat de a delimita natura obligației asumate, aspect esențial care vizează însăși răspunderea

debitorului, dat fiind că, așa cum am văzut, pe tărâmul răspunderii civile contractuale, culpa este prezumată în cazul neexecutării unei obligații de rezultat.

În fine, tot cu un caracter evident de noutate, actualul Cod civil enumeră patru criterii pe care le putem folosi pentru a stabili dacă o obligație este de mijloace sau de rezultat, și anume: modul în care obligația este stipulată în contract (în opinia noastră, nu se poate stabili, prin acordul părților, natura obligației contractuale – de rezultat sau de mijloace –, însă se poate nuanța diligența cerută debitorului), existența și natura contraprestației și celelalte elemente ale contractului (se poate ține cont, de pildă, de caracterul oneros sau gratuit al obligației corelative), gradul de risc pe care îl presupune atingerea rezultatului și, în fine, influența pe care cealaltă parte o are asupra executării obligației. Criteriile legale, deși binevenite, sunt, după părerea noastră, în continuare, destul de ambigue.

4. Reguli de executare a diferitelor tipuri de obligații. Dacă obligația contractuală este de a da o *sumă de bani*, debitorul este liberat doar prin remiterea către creditor a sumei nominale datorate. Plata se poate face prin orice mijloc folosit în mod obișnuit în locul unde aceasta trebuie efectuată. Cu toate acestea, creditorul care acceptă un cec ori un alt instrument de plată este prezumat că o face numai cu condiția ca acesta să fie onorat. Dobânda este cea convenită de părți sau, în lipsă, cea stabilită de lege. Dobânzile scadente produc ele însele dobânzi numai atunci când legea sau contractul, în limitele permise de lege, o prevăd ori, în lipsă, atunci când sunt cerute în instanță (în acest din urmă caz, dobânzile curg de la data punerii în întârziere sau de la data cererii de chemare în judecată).

Dacă obligația contractuală este de a preda un *bun individual determinat*, debitorul este liberat prin predarea acestuia în starea în care se afla la momentul nașterii obligației. Dacă însă, la data executării, debitorul nu este titularul dreptului ce trebuia transmis ori cedat sau, după caz, nu poate dispune de acesta în mod liber, obligația debitorului nu se stinge, el fiind obligat să procure acest bun și să îl transmită creditorului sau, după caz, să obțină acordul terțului proprietar al bunului; în cazul neexecutării obligației, debitorul răspunde pentru prejudiciile cauzate. Atunci când, în executarea obligației sale, debitorul predă un bun care nu îi aparține sau de care nu poate dispune, el nu poate cere creditorului restituirea bunului predat decât dacă se angajează să execute prestația datorată cu un alt bun de care acesta poate dispune. Creditorul de bună-credință poate însă restitui bunul primit și poate solicita, dacă este cazul, daune-interese pentru repararea prejudiciului suferit.

Dacă obligația are ca obiect *bunuri de gen*, debitorul are dreptul să aleagă bunurile ce vor fi predate; el nu este însă liberat decât prin predarea unor bunuri de calitate cel puțin medie. Debitorul nu poate invoca niciun motiv, în acest caz, pentru neexecutare, întrucât, potrivit regulii generale, *genera non pereunt* (bunurile de gen nu pier niciodată).

Dacă obligația contractuală constă în *a strămuta proprietatea* asupra unui bun, obligația principală a debitorului (de *a da*) implică și obligațiile de *a preda* bunul și de *a-l conserva* până la predare (dacă obligația asumată constă doar în predarea bunului, această obligație implică și conservarea bunului până la predare). În ceea ce privește imobilele înscrise în cartea funciară, obligația de a strămuta proprietatea o cuprinde și pe aceea de a preda înscrisurile necesare pentru efectuarea înscrierii. Dacă bunul a pierit, s-a pierdut sau a fost scos din circuitul civil, fără culpa debitorului, acesta este dator să cedeze creditorului drepturile sau acțiunile în despăgubire pe care le are cu privire la bunul respectiv.

Obligația de a *constitui o garanție* este, de asemenea, clarificată de Codul civil, în cazul în care această obligație a fost asumată de către o parte contractantă, însă în mod generic, fără ca garanția să fi fost determinată exact prin contract și fără să fi fost încheiat un contract de garanție separat. Într-un astfel de caz, cel care este ținut să constituie o garanție poate oferi, la alegerea sa, o garanție reală sau personală ori o altă garanție suficientă.

5. Plata parțială. Principiul fundamental în materie de executare a obligațiilor este stabilit prin dispozițiile art. 1.516 NCC, potrivit cărora creditorul are dreptul la îndeplinirea integrală, exactă și la timp a obligației. Prin urmare, obligația corelativă și firească a debitorului este de a executa plata *integral*. Creditorul poate refuza să primească o executare parțială, chiar dacă, prin natura sa, prestația ar fi divizibilă. Mai mult, orice cheltuieli suplimentare cauzate creditorului de faptul executării parțiale sunt în sarcina debitorului, chiar și atunci când creditorul acceptă o asemenea executare.

La rândul său, în cazul în care se face plata, creditorul este obligat să îl libereze pe debitor nu doar de obligația principală, cât și de garanțiile aferente. Astfel, dacă părțile nu au convenit că garanțiile vor asigura executarea unei alte obligații, creditorul care a primit plata trebuie să consimtă la liberarea bunurilor afectate de garanțiile reale constituite pentru satisfacerea creanței sale, precum și să restituie bunurile deținute în garanție, dacă este cazul.

6. Darea în plată. Debitorul nu se poate libera executând o altă prestație în afara celei datorate, chiar dacă valoarea prestației oferite ar fi egală sau mai mare, decât dacă creditorul *consimte* la aceasta. În acest din urmă caz, obligația se stinge atunci când noua prestație este efectuată.

Dacă prestația oferită în schimb constă în transferul proprietății sau al unui alt drept, debitorul este ținut de garanția contra evicțiunii lucrului dat în schimb (în plată), dar și de garanția contra viciilor lucrului dat în schimb. Cu toate acestea, creditorul poate alege – în cazul în care este evins de bunul dat în plată sau în cazul în care acest bun are vicii grave –, să ceară prestația inițială și repararea prejudiciului; cu alte cuvinte, în acest caz, obligația inițială (iar nu cea oferită ca dare în plată) va fi cea pe care trebuie să o îndeplinească debitorul, cu precizarea că

garanțiile oferite de terți pentru executarea obligației inițiale nu vor mai fi valabile (ele stingându-se în momentul în care creditorul a acceptat darea în plată).

Tot o dare în plată se produce și în cazul în care plata este făcută de către debitor prin cesiunea unei creanțe către creditor. În acest caz, în principiu, obligația de plată a debitorului se stinge în momentul satisfacerii creanței cedate, adică doar atunci creditorul care a preluat creanța în contul plății va fi și încasat această creanță de la terțul datornic². Părțile pot însă conveni ca obligația (în locul căreia debitorul își cedează propria creanță) să se stingă încă de la data cesiunii, caz în care debitorul este liberat chiar dacă nu s-a încasat creanța, cu excepția evicțiunii din propria faptă a debitorului; și în acest caz, dacă creditorul este evins în creanța preluată în schimbul plății, el va avea posibilitatea de a cere executarea prestației inițiale.

7. Locul plății. Locul plății (ca și data plății, așa cum vom vedea), urmează a fi determinat în funcție de anumite criterii prevăzute de lege. În primul rând, în mod firesc, locul executării obligației este cel convenit de părți prin contract, acestea fiind cele care pot stabili, așadar, locul plății, potrivit voinței lor. Dacă părțile nu au prevăzut locul plății, acesta urmează a fi determinat potrivit naturii prestației, în funcție de practicile statornicite între părți sau în funcție de uzanțe.

În lipsa unei stipulații contrare ori dacă locul plății nu se poate stabili potrivit naturii prestației sau în temeiul contractului, al practicilor statornicite între părți ori al uzanțelor, legea stabilește o regulă, și anume că obligațiile se execută la domiciliul sau, după caz, sediul debitorului la data încheierii contractului, ceea ce înseamnă că plata este *cherabilă*³. De la regula instituită de lege potrivit căreia plata este cherabilă există două excepții:

- obligațiile bănești trebuie executate la domiciliul sau, după caz, sediul creditorului de la data plății, ceea ce înseamnă că, în acest caz, plata este *portabilă*;
- obligația de a preda un lucru individual determinat trebuie executată în locul în care bunul se afla la data încheierii contractului.

Partea care, după încheierea contractului, își schimbă domiciliul sau, după caz, sediul determinat, potrivit regulilor menționate, ca loc al plății, suportă cheltuielile suplimentare pe care această schimbare le cauzează.

² Aceasta ar fi singura derogare mai importantă; toate celelalte dispoziții legale referitoare la cesiunea de creanță (și anume, prevederile art. 1.568-1.584 NCC) sunt aplicabile în mod corespunzător.

³ Regula de principiu cu privire la locul plății, dar și excepțiile sunt preluate, *mutatis mutandis*, din prevederile PECL. Ceea ce reglementează însă în plus PECL și nu regăsim în noul nostru Cod civil este situația în care creditorul sau debitorul are mai multe puncte de lucru, caz în care locul plății se determină în funcție de locația care are cea mai apropiată legătură cu contractul, ținând cont de circumstanțele cunoscute sau preconizate de părți la data încheierii contractului, iar în cazul în care nu există puncte de lucru, locul plății este sediul obișnuit (art. 7:101 PECL). Credem că aceste criterii pot fi reținute și în dreptul nostru civil.

8. Data plății. Două aspecte importante trebuie dezbătute, în opinia noastră, la secțiunea referitoare la data plății, și anume determinarea datei *scadenței* plății și plata *anticipată* a obligației.

Prima chestiune ce trebuie lămurită este modul de stabilire a momentului la care plata trebuie efectuată. Din acest punct de vedere, trebuie arătat, încă de la început, faptul că plata trebuie efectuată la scadență, acesta fiind un principiu fundamental ce trebuie reținut în materia teoriei generale a obligațiilor, el rezultând implicit, dar neechivoc, din noile reglementări legale. Plata se va face de către debitor sau de către terțul plătitor astfel încât data scadenței, așa cum a fost aceasta determinată (potrivit regulilor pe care le vom dezvolta mai jos) să fie respectată întocmai. Trebuie avute în vedere, astfel, toate elementele care pot afecta termenul de plată, cum ar fi, de pildă, în cazul plății portabile, când debitorul va trebui să țină cont de timpul necesar până la livrarea efectivă a bunului către creditor (dacă plata se face prin virament bancar, data plății este aceea la care contul creditorului a fost alimentat cu suma de bani care a făcut obiectul plății). Orice depășire a acestei date reprezintă o plată cu întârziere, cu consecințele de rigoare prevăzute de lege. Dar cum se determină, în concret, scadența plății?

Scadența plății este, sau ar trebui stabilită, în primul rând, de către părți prin contract, contract în care se inserează, de regulă, o clauză expresă referitoare la termenul de plată (este de preferat o astfel de situație, pentru a fi înlăturate orice fel de dubii și neînțelegeri cu privire la scadență); de pildă, termenul de plată a sumei de bani reprezentând prețul bunului vândut, sau, dimpotrivă, termenul de predare efectivă a bunului vândut, termene care, de regulă, sunt prevăzute expres în contract. Dar termenul de plată poate fi și determinat, implicit, în temeiul dispozițiilor contractuale, chiar dacă nu este expres prevăzut; de pildă, vânzarea unei recolte atrage obligația firească a vânzătorului de a preda cumpărătorului recolta după ce aceasta este realizată sau, mai simplu, în contractul de vânzare a unor bunuri generic individualizate, obligația de predare (plata) se va efectua la data individualizării (dată la care se transmite, în principiu, și proprietatea). Data plății poate fi determinată și în temeiul practicilor statornicite între părți sau al uzanțelor, chiar dacă acestea nu sunt stipulate în contract; de pildă, în contractul de furnizare (în care furnizorul se obligă să transmită proprietatea asupra unei cantități determinate de bunuri și să le predea sau să presteze anumite servicii), dacă acesta continuă și după expirarea termenului contractual, părțile se pot prevala de practicile statornicite între ele în temeiul contractului care le-a reglementat raporturile contractuale. Uzanțele (cutuma) dintre două persoane care au raporturi contractuale îndelungate, fără existența unui contract scris (*instrumentum*), pot sta la baza determinării unui termen de plată, desigur, dacă aceste uzanțe sunt dovedite, potrivit regulilor generale. Acestea sunt criteriile legale stabilite cu privire la determinarea datei plății, însă este posibil ca termenul de plată să nu poată fi stabilit în funcție de niciunul dintre aceste elemente. Potrivit legii, în lipsa unui termen stipulat de părți sau determinat în temeiul contractului,

al practicilor statornicite între acestea ori al uzanțelor, obligația trebuie executată *de îndată*, ceea ce înseamnă că obligația devine scadentă de la momentul încheierii contractului.

Dar data plății poate fi stabilită și pe cale judecătorească. Instanța poate stabili un termen atunci când natura prestației sau locul unde urmează să se facă plata o impune. Stabilirea judiciară a termenului executării obligației se face potrivit dispozițiilor art. 1.415 NCC, astfel că cererea pentru stabilirea termenului se soluționează potrivit regulilor aplicabile ordonanței președințiale, fiind supusă prescripției, care începe să curgă de la data încheierii contractului.

Cea de-a doua chestiune ce trebuie lămurită este cea legată de plata anticipată, adică de plata efectuată *înainte* de scadență. Pentru a înțelege mai bine problematica în discuție, trebuie să ne reamintim câteva aspecte legate de termenul contractual, ca modalitate a obligației.

Așa cum am văzut deja, dacă nu se poate determina un termen de plată, plata se va face de îndată, iar dacă s-a stipulat un termen de plată, plata se va face la acest termen. Ca orice termen, și termenul de plată a obligației, în funcție de care se stabilește și data plății, este considerat ca fiind stipulat în favoarea debitorului (întrucât termenul de executare a plății stipulat într-un contract are, fără îndoială, natura juridică a unui termen suspensiv, așa cum este reglementat de 1.412 NCC, termen care, în principiu, profită debitorului, adică celui care este obligat la plată). Acest lucru înseamnă că plata nu se poate cere înainte de împlinirea termenului, dar ceea ce s-a executat de bunăvoie și în cunoștință de cauză înainte de împlinirea termenului nu este supus restituirii. Sunt aplicabile însă dispozițiile legale referitoare la decăderea din beneficiul termenului⁴ și la renunțarea la beneficiul termenului, cazuri în care obligația devine exigibilă de îndată.

Plata efectuată înainte de termenul convenit în acest scop este considerată o plată *anticipată*. De principiu, așa cum am arătat deja, debitorul este liber să execute obligația chiar înaintea scadenței, adică poate efectua plata anticipat, desigur, orice cheltuieli suplimentare cauzate creditorului de faptul executării anticipate a obligației fiind în sarcina debitorului. Esențial de reținut, sub acest aspect, față de prezumția legală potrivit căreia termenul este stabilit în favoarea debitorului, este că, în cazul plății anticipate, creditorul este obligat să o primească. Cu toate acestea, creditorul poate refuza executarea anticipată a obligației contractuale atunci când părțile au convenit expres că plata se poate face numai la scadență, atunci când din

⁴ Reamintim că debitorul este decăzut din beneficiul termenului, potrivit art. 1.417 NCC, atunci când se află în stare de insolvabilitate sau, după caz, de insolvență declarată în condițiile legii, atunci când, cu intenție sau dintr-o culpă gravă, diminuează prin fapta sa garanțiile constituite în favoarea creditorului sau nu constituie garanțiile promise, precum și atunci când debitorul ajunge în situația de a nu mai satisface o condiție considerată esențială de creditor la data încheierii contractului. Orice altă clauză contractuală referitoare la decăderea din beneficiul termenului este considerată o clauză neuzuală, potrivit art. 1.203 NCC, astfel că ea trebuie acceptată expres, în scris, de către debitor, pentru a produce efecte juridice.

natura contractului sau din împrejurările în care a fost încheiat rezultă că plata poate fi efectuată numai la scadență, precum și atunci când creditorul are un interes legitim ca plata să fie făcută la scadență.

9. Moneda plății. Deși este, în mod evident, un aspect foarte important și foarte actual în viața de zi cu zi, în condițiile macroeconomice actuale ale globalizării unor monede unice de referință și deși, în practică, au existat discuții cu privire la această chestiune, Codul nostru civil nu face nicio referire la moneda plății.

În atare condiții, găsim ca fiind oportune prevederile art. 7:108 PECL (*Currency of Payment*) care stabilesc, cu titlu de principiu, că plata se va putea face doar în moneda convenită de părți prin contract. În cazul în care părțile nu au prevăzut moneda de plată, suma de bani exprimată în contract într-o altă monedă decât cea a locului în care plata este datorată, se va plăti în această ultimă monedă (a locului plății), la cursul de schimb de la data plății. Dacă debitorul nu a plătit la data la care plata este datorată, creditorul poate cere plata în moneda locului unde plata este datorată, în funcție de rata de schimb în vigoare în acel loc, fie la momentul scadenței plății, fie la data plății efective. Regulile europene, chiar dacă vizează, cu preponderență, aspecte de drept internațional privat, ar trebui reținute și de Codul nostru civil, întrucât diferențele de curs valutar pot diferi substanțial în funcție de locul și mai ales de momentul plății, iar aceste diferențe de curs pot da naștere unor litigii extrem de complicate și de oneroase.

10. Dovada plății. Dacă prin lege nu se prevede altfel, dovada plății se face cu orice mijloc de probă. Legea reglementează însă, în mod expres, în această materie, noțiunea de *chitanță* liberatorie, mai exact, dreptul esențial al debitorului sau al terțului care plătește în numele acestuia de a primi un astfel de document. Pe lângă chitanța liberatorie, cel care efectuează plata are dreptul, dacă este cazul, la remiterea înscrisului original al creanței. Ca principiu, cheltuielile întocmirii chitanței sunt în sarcina debitorului (de pildă, dacă este vorba despre o chitanță notarială). În lipsă de stipulație contrară, sancțiunea refuzului de a elibera chitanța este cât se poate de clară: în cazul în care creditorul refuză, în mod nejustificat, să elibereze chitanța, debitorul are dreptul să suspende plata.

Trebuie amintite, de asemenea, aici, câteva prezumții instituite de lege în materia chitanțelor de plată, după cum urmează:

- Prezumția executării prestației accesorii. Potrivit acestei prezumții, chitanța în care se consemnează primirea prestației principale face să se prezume, până la proba contrară, executarea prestațiilor accesorii. Prin urmare, dacă în chitanță se menționează că s-a plătit debitul principal, fără a se face nicio mențiune referitoare la dobânzi sau penalități, se prezumă că acestea din urmă au fost, de asemenea, plătite. Prezumția poate fi răsturnată printr-o mențiune pe chitanță, potrivit căreia aceasta face dovada plății doar a debitului principal, urmând ca dobânzile sau penalitățile să fie datorate în continuare.

- Prezumția executării prestațiilor periodice. Potrivit acestei prezumții, chitanța dată pentru primirea uneia dintre prestațiile periodice care fac obiectul obligației face să se prezume, până la proba contrară, executarea prestațiilor devenite scadente anterior. Așadar, de pildă, dacă un locatar este dator cu plata a două chirii restante către locator, chitanța de plată a unei chirii va stinge chiria deja scadentă, iar nu pe cea care nu este scadentă. Presumția poate fi răsturnată printr-o mențiune pe chitanță, potrivit căreia suma plătită va stinge chiria curentă, iar nu pe cea restantă.

- Presumția de plată prin remiterea înscrisului original al creanței. Potrivit acestei prezumții, remiterea voluntară a înscrisului original constatator al creanței, făcută de creditor debitorului (sau unuia dintre codebitori sau fideiusori) naște prezumția stingerii obligației prin plată (aici operează, în plus, o dublă prezumție, în sensul că, până la proba contrară, intrarea persoanelor menționate în posesia înscrisului original al creanței s-a făcut printr-o remitere voluntară din partea creditorului). Presumția poate fi răsturnată în cazul în care înscrisul original remis voluntar este întocmit în formă autentică (când creditorul are dreptul să probeze că remiterea s-a făcut pentru un alt motiv decât stingerea obligației), precum și atunci când s-a dovedit stingerea obligației pe altă cale.

Dacă plata se face prin virament bancar, ordinul de plată semnat de debitor și vizat de instituția de credit plătitoare prezumă efectuarea plății, până la proba contrară; debitorul are oricând însă dreptul să solicite instituției de credit a creditorului o confirmare, în scris, a efectuării plății prin virament, confirmare scrisă ca va face dovada plății.

11. Imputația plății. Problema imputației se pune atunci când un debitor are mai multe datorii față de aceeași persoană, izvorâte din același raport juridic sau din mai multe raporturi juridice diferite. Imputația plății este una dintre cele mai importante chestiuni de clarificat și dă naștere, în continuare, la discuții și litigii între părțile contractante, în ciuda reglementărilor legale care au lămurit, în mare măsură, aceste aspecte.

Cu titlu de principiu fundamental, reținem că imputația plății poate avea loc în patru moduri, și anume: imputație prin acordul părților, imputație făcută de debitor, imputație făcută de creditor și, în fine, imputație legală. Fiecare dintre aceste forme de imputație conține reguli clare de determinare a obligației stinse; mai mult, formele de imputație trebuie abordate și pot fi aplicate într-un caz dat, doar în *ordinea* expusă de lege, fiecare excluzând-o pe cealaltă.

Prima formă de imputație e regula principală și este conformă cu toate principiile dreptului contractual, contractul fiind, în fapt, legea părților. Prin urmare, dacă părțile au convenit astfel, plata efectuată de debitorul mai multor datorii față de același creditor, care au același obiect, se impută asupra acestora conform *acordului* părților.

A doua formă de imputație este cea făcută de *debitor*, regulă care se aplică atât în cazul în care obligația de plată are ca obiect mai multe datorii constând în bunuri de același fel, cât și atunci când are ca obiect plata unei sume de bani. În cazul bunurilor, debitorul are dreptul să indice, atunci când plătește, datoria pe care înțelege să o execute. În cazul sumelor de bani, debitorul are dreptul de a face imputația, cu singura limitare că el nu poate, fără consimțământul creditorului, să impute plata asupra unei datorii care nu este încă exigibilă cu preferință față de o datorie scadentă (cu excepția cazului în care s-a prevăzut că debitorul poate plăti anticipat); în cazul plății efectuate prin virament bancar, debitorul face imputația prin mențiunile corespunzătoare consemnate de el pe ordinul de plată.

A treia formă de imputație este cea făcută de *creditor* și este aplicabilă, evident, în *lipsa* unei indicații din partea debitorului. Creditorul poate, într-un termen rezonabil după ce a primit plata, să indice debitorului datoria asupra căreia aceasta se va imputa, cu singura limitare că el nu poate imputa plata asupra unei datorii neexigibile ori litigioase. Atunci când creditorul remite debitorului o chitanță liberatorie, el este dator să facă imputația prin acea chitanță.

În fine, imputația *legală* este incidentă dacă părțile nu au prevăzut nimic în contract sau dacă niciuna dintre părți nu face imputația plății. În acest caz, vor fi aplicate, în ordine, următoarele reguli:

- plata se impută cu prioritate asupra datoriilor ajunse la *scadență*;
- se vor considera stinse, în primul rând, datoriile *negarantate* sau cele pentru care creditorul are cele mai puține garanții;
- imputația se va face mai întâi asupra datoriilor mai *oneroase* pentru debitor;
- dacă toate datoriile sunt deopotrivă scadente, precum și, în egală măsură, garantate și oneroase, se vor stinge datoriile mai *vechi*;
- în lipsa tuturor criteriilor menționate, imputația se va face *proporțional* cu valoarea datoriilor.

În toate cazurile de imputație făcută de debitor sau de imputație legală, plata se va imputa mai întâi asupra cheltuielilor de judecată și executare, apoi asupra dobânzilor și penalităților, în ordinea cronologică a scadenței acestora, și, în final, asupra capitalului.

12. Punerea în întârziere a creditorului. Problema care trebuie clarificată aici este legată de ipoteza în care debitorul vrea să facă plata, însă creditorul *refuză* să o primească.

Potrivit legii, atunci când refuză, în mod nejustificat, plata oferită în mod corespunzător sau când refuză să îndeplinească actele pregătitoare fără de care debitorul nu își poate executa obligația (de pildă, nu indică numărul de cont bancar), creditorul poate fi pus în întârziere. Din momentul punerii sale în întârziere, creditorul preia riscul imposibilității de executare a obligației, ceea ce înseamnă că, dacă bunul pierde fortuit, debitorul va fi exonerat de plată. Mai mult, de la data punerii în întârziere, debitorul poate culege el însuși fructele culese de

pe urma bunului, fără a fi obligat să le restituie creditorului. În fine, creditorul este cel care este ținut la repararea prejudiciilor cauzate prin întârziere, precum și la acoperirea cheltuielilor de conservare a bunului datorat, dacă aceste cheltuieli au fost făcute de debitor după punerea în întârziere.

Prin punerea în întârziere, practic, debitorul trebuie să-i facă creditorului o ofertă reală și concretă de plată; după ce l-a pus în întârziere, debitorul poate consemna bunul pe cheltuiala și riscurile creditorului, liberându-se astfel de obligația sa. Procedura ofertei de plată și a consemnațiunii plății este cea prevăzută de Codul de procedură civilă (procedură despre care vom vorbi mai jos), la care actualul Cod civil face trimitere expresă, însă Codul civil reglementează, ca normă juridică specială, procedura de vânzare publică a bunului consemnat. Astfel, numai dacă natura bunului face imposibilă consemnarea, dacă bunul este perisabil sau dacă depozitarea lui necesită costuri de întreținere ori cheltuieli considerabile, debitorul poate porni vânzarea publică a bunului și poate consemna prețul, notificând în prealabil creditorului și primind încuviințarea instanței judecătorești. Dacă bunul este cotate la bursă sau pe o altă piață reglementată, dacă are un preț curent sau are o valoare prea mică față de cheltuielile unei vânzări publice, instanța poate încuviința vânzarea bunului fără notificarea creditorului. Debitorul are dreptul să retragă bunul consemnat cât timp creditorul nu a declarat că acceptă consemnarea sau aceasta nu a fost validată de instanță. Creanța renaște cu toate garanțiile și toate celelalte accesorii ale sale din momentul retragerii bunului.

13. Procedura ofertei reale și a consemnațiunii. Dispozițiile art. 1.006-1.103 C. pr. civ. reglementează procedura ofertei de plată și a consemnațiunii. Potrivit normelor procedurale, când creditorul refuză să primească plata de la debitor, acesta din urmă este în drept să facă oferta reală și să consemneze ceea ce datorează. În acest scop, debitorul va face creditorului, prin mijlocirea unui executor judecătoresc din circumscripția curții de apel în care se află domiciliul ori sediul creditorului sau domiciliul ales al acestuia, o somație, prin care este invitat să primească prestația datorată, somație în care, obligatoriu, se vor arăta locul, data și ora când suma sau obiectul oferit urmează să îi fie predat creditorului. În cazul în care creditorul primește suma sau bunul oferit, debitorul este liberat de obligația sa. Executorul judecătoresc va întocmi un proces-verbal prin care va constata acceptarea ofertei reale. Dacă însă creditorul nu se prezintă sau refuză să primească suma ori obiectul oferit, executorul judecătoresc va încheia proces-verbal în care va consemna aceste împrejurări. În acest caz, debitorul, spre a se libera de datorie, va putea să consemneze suma sau bunul oferit la orice instituție de credit ori, după caz, la o unitate specializată, iar recipisa de consemnare se va depune la executorul judecătoresc care a trimis somația. Consemnarea va fi precedată de o nouă somație adresată creditorului, în care se vor arăta ziua și ora, cât și locul unde suma sau, după caz, bunul oferit se va depune.

După consemnare, executorul judecătoresc va constata, printr-o încheiere dată fără citarea părților, efectuarea plății și liberarea debitorului. Încheierea se comunică creditorului în termen de 5 zile de la întocmirea acesteia. În termen de 15 zile de la comunicarea încheierii, creditorul va putea cere anularea acesteia pentru nerespectarea condițiilor de validitate, de fond și de formă ale ofertei de plată și consemnațiunii, la judecătoria în circumscripția căreia s-a făcut consemnarea. Hotărârea poate fi atacată numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare.

Debitorul este considerat liberat la data consemnării plății, în afară de cazul în care se anulează oferta de plată și consemnațiunea.

Dar oferta de plată poate fi făcută și în timpul procesului, în fața oricărei instanțe, în orice stadiu al judecății. În acest caz, prin încheiere, creditorul este pus în întârziere să primească suma sau, după caz, bunul. În cazul în care creditorul este prezent și primește prestația datorată, liberarea debitorului se va constata prin încheiere; în cazul în care creditorul lipsește sau refuză primirea prestației, debitorul va proceda la consemnare conform procedurii legale, iar recipisa de consemnare va fi pusă la dispoziția instanței, care, prin încheiere, va constata liberarea debitorului.

În baza procesului-verbal care constată primirea plății ori a încheierilor care constată refuzul primirii, debitorul, precum și orice altă persoană interesată vor putea cere radierea din cartea funciară sau din alte registre publice a drepturilor de ipotecă constituite în vederea garantării creanței stinse.